

УДК 338.48

В. М. Будзяк,
д. е. н., професор, Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3744-9691>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.10.107

В'ЇЗНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

V. Budziak,
Doctor of Economic Sciences, Professor, State University of Trade and Economics

INBOUND TOURISM IN UKRAINE DURING WARTIME

У статті досліджено роль в'їзного туризму в системі міжнародної туристичної діяльності країни. Проаналізовано економічні показники в'їзного туризму та його географію. Обчислено дохідність туристичних підприємств та динаміку туристичного потоку в Україну за весь період російської агресії. Визначено ключові регіональні туристичні потоки в Україні. Встановлено основні регіональні особливості туристичної діяльності в умовах воєнного стану. Виявлено основні перешкоди розвитку в'їзного туризму в Україні. Досліджено вплив військових дій на напрями, обсяги та якість туристичних послуг. Обґрунтовано перспективні шляхи підвищення ефективності туристичних послуг та в'їзного туризму. Розраховано величину абсолютної та відносної дохідності в'їзного туризму в різних країнах світу. Проаналізовано зв'язок туристичних послуг із економічним розвитком країни та кількістю населення. Запропоновано комплексні організаційні заходи для розвитку туристичного сектору економіки країни.

The article examines the role of inbound tourism in the system of international tourism activity of the country. The main problems of tourism development in the world and in Ukraine are identified. The economic indicators of inbound tourism and its geography are analyzed. An analysis of inbound tourism in the countries of Europe, Asia, Africa, and North and South America is carried out. The profitability of tourism enterprises and the dynamics of tourist flows to Ukraine for the entire period of Russian aggression are calculated. Key regional tourist flows in Ukraine are identified. The main regional features of tourism activity under martial law are identified. The impact of internally displaced persons on the development of tourism in Ukraine is identified. The possibilities of developing volunteer and military tourism are considered. The main obstacles to the development of inbound tourism in Ukraine are identified. The impact of military actions on the directions, volumes and quality of tourist services is investigated. The periods of decline and rise of tourist activity in Ukraine and the world as a result of Covid-19 are identified. The consequences of military actions on the country's economy and on tourism activity are investigated. Prospective ways of increasing the efficiency of tourist services and inbound tourism are substantiated. The absolute and relative profitability of inbound tourism in different countries of the world is calculated. The relationship between tourist services and the country's economic development and population is analyzed. The role and place of Ukraine in the development of international tourism is determined. The volume of investments in the development of tourist establishments and in tourism activities in Ukraine is investigated. The volume of transport by various types of transport in Ukraine is analyzed. Comprehensive organizational measures are proposed for the development of the tourism sector of the country's economy. Measures to improve tourism activities in the conditions of further hostilities in Ukraine are substantiated.

Ключові слова: туризм, міжнародна туристична діяльність, в'їзний туризм, туроператори, турагенства, війна.

Key words: tourism, international tourism, inbound tourism, tour operators, travel agencies, war.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

За останні роки туризм став вагомим розвитком національних економік країн. Україна має унікальні історичні, культурні та природні

пам'ятки та значні рекреаційні можливості. При цьому одним з найбільш перспективних видів туризму є в'їзний туризм. Зростання ролі в'їзного туризму в системі національного туристичного комплексу зумовлює трансформацію структури туристичних послуг та формує нові можливості для України. Водночас, попри на-

явність значного потенціалу у сфері туризму Україна стикається з низкою проблем, які обмежують її повноцінну участь у міжнародній туристичній діяльності. Це в свою чергу ускладнює процес інтеграції України у світовий та європейський ринок туристичних послуг. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження ролі України у міжнародному в'їзному туризмі, визначення ключових тенденцій його розвитку та обґрунтування напрямів підвищення конкурентоспроможності національного туристичного сектору.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Туристична діяльність є предметом дослідження багатьох науковців-економістів. Втім переважна більшість з науковців аналізують різноманітні аспекти організації туристичної діяльності [1]. Окремі науковці досліджують підходи щодо покращення привабливості інвестицій у туристичний бізнес. Зокрема обґрунтовують методи стимулювання розвитку в'їзного туризму [2]. В останні роки значна кількість праць присвячена оцінюванню стану туристичної сфери в умовах ковідних обмежень [3]. Також деякі із науковців аналізують особливості функціонування міжнародної туристичної діяльності та основні тенденції її розвитку [4]. Незважаючи на таку різноманітність наукових праць з проблем туристичної діяльності наукових робіт пов'язаних із міжнародною діяльністю вітчизняних туристичних підприємств в умовах військової агресії росії не достатньо і вони висвітлюють лише окремі аспекти та не носять комплексного характеру.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження ролі України у міжнародному в'їзному туризмі в умовах

військової агресії, аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку в'їзного туризму, а також обґрунтування напрямів підвищення ефективності туристичних підприємств на вітчизняному ринку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах ковідних обмежень а сьогодні ще й обмежень пов'язаних із російською агресією проти України важливим стало питання не лише розвитку але й просто виживання зовнішнього туризму. При цьому якщо на зовнішній туризм вплив більшою мірою пов'язаний із впливом об'єктивних зовнішніх факторів, то на внутрішній туризм більшою мірою впливають об'єктивні внутрішні фактори. Як наслідок розвиток внутрішнього туризму як і зовнішнього туризму в сьогоднішніх обставинах має, хоча й обмежені, але все таки перспективи для подальшого функціонування і навіть появи нових видів відповідного туризму.

Серед найбільших внутрішніх об'єктивних факторів розвитку в'їзного туризму необхідно виділити, насамперед, фактори пов'язані із російською агресією проти України:

- окупація окремих територій України;
- повне або часткове руйнування туристичних об'єктів;
- постійні обстріли житлової, енергетичної та транспортної інфраструктури;
- значна кількість внутрішньо переміщених осіб;
- обмеження воєнного стану.

Приїзд іноземних туристів в нинішніх об'єктивно надто складних умовах практично не припинявся з перших днів повномасштабного вторгнення. Достатньо показовим в цьому плані є аналіз динаміки кількості в'їзних туристів в Україну (Табл. 1) та місце України у світі за цим

Таблиця 1. Динаміка обсягів доходів від в'їзного туризму в Україну

Роки	обсяг доходів, дол США	приріст/спад, %	місце у світі
2010	24114000	0,34	18
2011	24535000	1,75	19
2012	25061000	2,14	19
2013	26025000	3,85	19
2014	13227000	-49,18	31
2015	13025000	-1,53	32
2016	13734000	5,44	32
2017	14579000	6,15	32
2018	14342000	-1,63	35
2019	13710000	-4,41	35
2020	3382000	-75,33	39
2021	4272000	26,32	30
2022	2307000	-46	67
2023	2447000	6,07	44
2024	2552000	4,29	44

Джерело: розрахунки автора на основі [5].

Таблиця 2. Країни лідери з кількості в'їзних туристів в Україну в 2024 році, осіб

Країна	кількість відвідувачів, (%)	країна	кількість відвідувачів, (%)
Молдова	1128486 (44,4)	Франція	14914 (0,6)
Румунія	423256 (16,7)	Литва	13853 (0,5)
Польща	219336 (8,6)	Грузія	13514 (0,5)
Угорщина	127472 (5)	Латвія	10184 (0,4)
Ізраїль	73703 (2,9)	Канада	9412 (0,4)
Словаччина	67339 (2,6)	Нідерланди	9360 (0,4)
США	52012 (2,1)	Індія	7434 (0,3)
Німеччина	49217 (1,9)	Філіппіни	7265 (0,3)
Туреччина	47240 (1,9)	Китай	6967 (0,3)
Велика Британія	32624 (1,3)	Єгипет	6667 (0,3)
Сирія	27720 (1,1)	Вірменія	6598 (0,3)
Італія	24037 (0,9)	Швеція	6215 (0,2)
Чехія	22687 (0,9)	Австрія	5900 (0,2)
Азербайджан	19732 (0,8)	Іспанія	5775 (0,2)
Росія	15843 (0,6)	Португалія	5604 (0,2)
Україна			2 541 883

Джерело: розрахунки автора на основі [7].

показником. Так, якщо з 2010 року по 2014 рік відбувався хоча невеликий але все таки приріст в'їзних туристів в Україну, то в подальші роки до повномасштабного вторгнення росії в Україну спостерігався постійний спад кількості в'їзних туристів. Особливо значним цей спад відбувся під час пандемії Ковіду у 2020 році і він становив більше 75 % за один рік. Навіть у 2022 році, під час повномасштабного вторгнення росії в Україну цей спад становив значно меншу величину а саме 46 %. При цьому вже з 2023 року цей спад змінився на приріст в'їзних туристів в Україну.

Країнами лідерами по туристах які приїжджають в Україну є, звичайно, країни територіальні сусіди і, насамперед, Республіка Молдова (Табл. 2). До списку країн лідерів по зовнішніх туристах відносяться країни які є нашими військово-політичними та економічними союзниками у боротьбі за визволення від російської окупації, а саме США, ФРН, Велика Британія та Туреччина. Загалом географія зовнішніх туристів в Україну достатньою мірою широка. Так, крім європейських країн в Україну приїжджають і туристи з азійських країн (КНР, Індія, Філіппіни, Сирія тощо) та навіть африканських країн таких як Єгипет. Загалом в Україну приїжджають туристи з понад 50 країн [6].

Важливим показником перспективності розвитку внутрішнього туризму в будь якій країні є обсяг доходів власне країни від туристичної сфери (Табл. 3). При цьому необхідно дослідити як абсолютну величину такого роду доходу, так і його відносну величину. За абсолютним показником доходу від внутрішнього туризму лідерами у світі є

Франція, Іспанія, Італія, Мексика та Польща, які отримують дохід в розмірі більше 75 млн доларів. Тобто особливо дохідним внутрішній туризм є у, насамперед, багатих на історичні події та археологічні пам'ятки, а також довго та добре прорекламованих країнах. Більшість із цих країн знаходяться в Європі та є економічно розвиненими і економічно багатими, в першу чергу за показником ВВП. Географія таких країн також достатньо різноманітна, але все таки домінують європейські та азійські країни. За загальним доходом від внутрішнього туризму, незважаючи на російську агресію Україна займає місцедесь по середині (78 місце).

Наступним важливим показником перспективності та розвитку внутрішнього туризму країни є дохід від внутрішнього туризму на одну тисячу мешканців, тобто відносний дохід. За цим показником у світі домінують зовсім інші країни, а саме Макао (48298 дол), Хорватія (13087 дол), Гонконг (6031 дол), Угорщина (53039 дол) та Данія (5234 дол). Тобто переважають невеликі за площею та за населенням країни і також переважно із Європи. Україна за показником дохідності в розрахунку на 1000 осіб отримує всього лише 65 доларів.

Незважаючи на деякі позитивні тенденції щодо розвитку в'їзного туризму в Україну загальна ефективність цього напрямку туризму залишається низькою про що свідчать окремі показники власне ефективності (Табл. 4). При цьому туристичний збір в Україні постійно зростає.

На жаль, існуюча ситуація пов'язана із повномасштабним вторгненням росії в Україну не дозволяє повноцінно розвивати в'їзний туризм.

Таблиця 3. Країни лідери за отриманим доходом від в'їзного туризму в 2024 році, дол. США

Країна	річний дохід (дол) / населення (осіб) / дохід на 1000 осіб (дол)	країна	річний дохід (дол) / населення (осіб) / дохід на 1000 осіб (дол)
Франція	141297000 66746401 2117	Данія	31530000 6023520 5234
Іспанія	137640110 47850793 2876	Греція	29876000 9897115 3013
Італія	88264000 58926166 1498	Канада	29818000 40467728 737
Мексика	86412484 132997658 650	Португалія	28970000 10395362 2787
Польща	76905000 37843188 2032	Австрія	26215000 9107266 2878
Туреччина	51388000 87926082 584	Китай	25250000 1412914089 18
Угорщина	51175000 9585818 5339	Індія	20570000 1476625576 14
США	50870000 349035494 146	Малазія	19016000 36385115 523
Хорватія	50023000 3822345 13087	Сінгапур	16526000 5905748 2798
Гонконг	44502800 7378602 6031	Південна Корея	16370000 51600388 317
Велика Британія	39031302 69931528 558	Словаччина	16086000 5451342 2951
Німеччина	37420000 83644258 447	Нідерланди	16063000 18444506 871
Японія	36870000 122427731 301	Індонезія	13902000 287886782 48
Макао	34928650 723188 48298	Румунія	13353000 18800605 710
Саудівська Аравія	33479096 35165787* 952	Об'єднані Емірати	12784000 11574682 1105
Україна		2 552 000 (78 місце у світі) 39535849 65	

Джерело: розрахунки автора на основі [5, 8].

Таблиця 4. Ефективність в'їзного туризму в Україні

критерій ефективності	показник ефективності	2021	2022
Обсяг реалізації у сфері туризму, млрд грн	Колективні засоби розміщення	193,75	119,4
	Туроператори та турагенства	17,8	3,5
	Інші напрями	342,7	173,5
Інвестиції в туризм, млн грн	У закладах тимчасового розміщення	953,8	799,1
	У діяльність із забезпечення справами та напоїв	1736,4	1384,5
	У мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	4423,1	2152,6
Види транспорту, млн пасажирів	Автомобільний	1089,3	9,3
	Залізничний	81,3	52,9
	Авіаційний	1	-
	Водний	0,5	-
Кількість туроператорів та турагенств, одиниць	Туроператори	1141	716
	Турагенства	8751	6761
Доля туризму у ВВП України, млрд грн	Створюється в галузях туризму	644,2 (11,82%)	-
	Створюється в туризмі	222,6 (4,08%)	-
	Туристичний збір	235,5	178,9

Джерела: розрахунки автора на основі [9].

До того ж в Україні найбільш насичені культурними, релігійними та туристичними об'єктами області або максимально наближені або і є зонами бойових дій. В першу чергу це стосується східних та південних областей нашої країни. При цьому прямі та не прямі щорічні втрати лише в туристичній сфері перевищують 2 млрд дол [10].

У зв'язку з продовженням бойових дій на території України для розвитку в'їзного туризму пропонуються наступні заходи:

- розвивати автобусні тури, насамперед в центральних та західних областях України;
- розвивати систему довгострокового планування та бронування відпочинку;
- розвивати міжсезонні та короткострокові, насамперед, одноденні туристичні маршрути;
- розвивати індивідуальний та оздоровчий туризм;
- розвивати воєнний туризм;
- розвивати волонтерський туризм.

Військова агресія росії проти України змушує туроператорів та турагенства самостійно здійснювати пошук інвестиційних ресурсів та нових більш прибуткових форм туристичної діяльності. Натомість допомога з боку держави їхньої діяльності є обмежена, принаймні фінансово, і переважно зводиться до регулюючої функції.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, окремі види туризму характеризуються високою чутливістю до зовнішніх впливів, водночас демонструючи поступове відновлення та зміну пріоритетів розвитку в умовах надзвичайних впливів. Подальший розвиток міжнародної туристичної діяльності в Україні визначається сукупністю взаємопов'язаних проблем, що охоплюють логістичну інфраструктуру, інституційне середовище, інвестиційну діяльність та державну підтримку. Подолання зазначених проблем потребує комплексної державної політики туристичної сфери, що передбачає пошук нових шляхів та форм щодо модернізації туризму.

Зокрема необхідно: створити умови безпечного та комфортного перебування іноземних туристів в Україні; запроваджувати нові ефективні методи стимулювання вітчизняних турагенств та туроператорів; надавати пільги та здійснювати протекційніська політику держави на міжнародному туристичному ринку; зап-

ровадити систему комплексного обслуговування іноземних туристів; досягати високих європейських та міжнародних стандартів в туристичній діяльності. Все це крім економічних позитивних наслідків матиме і політичні та іміджеві наслідки та підвищуватиме загальну конкурентоспроможність вітчизняних туристичних підприємств.

Перспективними для подальших досліджень стануть інші види туризму, а саме внутрішній та зовнішній туризм. Окремим важливим напрямом для подальших досліджень є інтеграційні зв'язки вітчизняних туристичних підприємств в рамках вступу України в Європейський Союз.

Література:

1. Брич В. Я. Організація туризму: підруч. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 448 с.
2. Рекман М. С. В'їзний туризм в Україні та методи його стимулювання: кваліфікаційна робота магістра. Полтава: ПУЕТ, 2024. 344 с.
3. Тараненко А. Сучасний стан та проблеми розвитку в'їзного туризму в Україні. Аналіз впливу COVID-19 та проблем галузі. Галицький економічний вісник. URL: <https://galician-visnyk.tntu.edu.ua/pdf/71/993.pdf> (дата звернення: 1.12.2025).
4. Ревенюк П.С. Організація міжнародної туристичної діяльності й тенденції її розвитку (2022) — аналіз світових та вітчизняних тенденцій. URL: <https://rp.onmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/1274/9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 1.12.2025).
5. Statbase. Кількість в'їзних туристичних прибутків в Україні URL: <https://statbase.org/data/ukr-inbound-tourism-arrivals/> (дата звернення: 1.12.2025).
6. Oboz. ua. Воєнні тури в Україну. Як новий вид туризму впливає на потік іноземних туристів, які показники за 2024 рік. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/puteshestviya/voenni-turi-v-ukrainu-yak-novij-vid-turizmu-vplivae-na-potik-inozemnih-turistiv-yaki-pokazniki-za-2024-rik.htm> (дата звернення: 14.05.2025).
7. Visit Ukraine. Скільки іноземців відвідало Україну у 2024 році та з яких країн вони проїжджали найчастіше?. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/5780/how-many-foreigners-visited-ukraine-in-2024-and-from-which-countries-did-they-come-most-often#skilki-inozemciv-vidvidali-ukrayinu-u-2024-roci-top-gromadyanstv> (дата звернення: 9.03.2025).
8. Worldometers. Країни світу за населенням. <https://www.worldometers.info/uk>

9. Національна туристична організація України URL: <https://nto.ua/index> (дата звернення: 1.12.2025).

10. Публічний звіт Голови Державного агентства розвитку туризму України за 2023 рік. К.: Дарт, 2023 21 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_DART_2023.pdf (дата звернення: 1.12.2025).

References:

1. Brych, V. Ya., (2017), Orhanizatsiya turyzm [Organization of tourism]: tutorial. Ternopil, TNEU, Ukraine.

2. Rekman, M. S. (2024), V'yiznyy turyzm v Ukrayini ta metody yoho stymulyuvanny [Inbound tourism in Ukraine and methods of its stimulation: master's thesis Poltava], PUET, Ukraine.

3. Taranenko, A. (2022), "Current state and problems of inbound tourism development in Ukraine (2021) — analysis of the impact of COVID-19 and problems of the industry. Galician Economic Bulletin", available at: <https://galician-visnyk.tntu.edu.ua/pdf/71/993.pdf> (Accessed 1 December 2025).

4. Reveniuk, P. S. (2022), "Organization of international tourism activity and trends in its development" (2022) — analysis of global and domestic trends, available at: <https://rp.onmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/1274/9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Accessed 1 December 2025).

5. Statbase. (2025), "The number of inbound tourist arrivals in Ukraine", available at: <https://statbase.org/data/ukr-inbound-tourism-arrivals/> (Accessed 1 December 2025).

6. Oboz. ua. (2025), "Military tours to Ukraine. How does a new type of tourism affect the flow of foreign tourists, what are the indicators for 2024", available at: <https://www.obozrevatel.com/ukr/puteshestviya/voenni-turi-v-ukrainu-yak-novij-vid-turizmu-vplivae-na-potik-inozemnih-turistiv-yaki-pokazniki-za-2024-rik.htm> (Accessed 1 December 2025).

7. Visit Ukraine. (2025), "How many foreigners visited Ukraine in 2024 and from which countries did they come most often?", available at: <https://visitukraine.today/uk/blog/5780/how-many-foreigners-visited-ukraine-in-2024-and-from-which-countries-did-they-come-most-often#skilki-inozemciv-vidvidali-ukrayinu-u-2024-roci-top-gromadyanstv> (Accessed 1 December 2025).

8. Worldometers. (2025), "Countries of the world by population", available at: <https://www.worldometers.info/uk> (Accessed 1 December 2025).

9. National Tourism Organization of Ukraine. (2025), available at: <https://nto.ua/index> (Accessed 1 December 2025).

10. DART (2023), "Public report of the Head of the State Agency for Tourism Development of Ukraine for 2023", available at: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_DART_2023.pdf (Accessed 1 December 2025).

Отримано редакцією журналу / Received: 08.05.26

Процеженовано / Revised: 15.05.26

Дата публікації / Published: 21.05.26

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292